

duin

- ★ **KATTEN**
- ★ **BERGERBOS**
- ★ **TEXEL**
- ★ **MARQUETTE**

KATTEN ONDERZOEK IN DE DUINEN BIJ SCHOORL

door ANNEMIEKE BERGFELD

Bij het natuurbeheer heeft men al lange tijd te kampen met het probleem van de 'verwilderde katten'. Onder verwilderde katten worden katten verstaan die geheel onafhankelijk van de mens leven. Deze werden weggevangen, maar hun aantallen werden niet minder. Aan het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (R.I.N.) is de vraag gesteld wat hiervan de oorzaak was en welke beheersmaatregelen konden worden genomen.

Allereerst heeft men bij het R.I.N. een maag-onderzoek verricht aan de weggevangen (en gedode) katten om het voedselpatroon te kunnen vaststellen. Hieruit kwam ondermeer naar voren dat hun voedsel voor het grootste gedeelte uit muizen en jonge konijnen of hazen bestond. Daarnaast vond men wat vogelresten en resten van voedsel verschaft door mensen. Ook zaten er gecastreerde/gesteriliseerde katten bij. Uit deze gegevens kwam het vermoeden dat 'verwilderde katten' in meer of mindere mate van de mensen afhankelijk zouden zijn en dus geen echte 'verwilderde katten' waren. Hierbij dacht men in eerste instantie dat het 'boerenkatten' waren. Onder 'boerenkatten' wordt verstaan de katten die gedeeltelijk van de mens afhankelijk zijn, hetzij voor voedsel, hetzij voor onderdak, en gedeeltelijk in hun behoefte zelf moeten voorzien; over het algemeen zijn deze katten vrij schuw.

Daarop werd in Dwingeloo een onderzoek gestart naar het reilen en zeilen van een groep boerenkatten met behulp van telemetrie (zie verderop). Hieruit kwam naar voren dat katten in één nacht grote afstanden kunnen afleggen, zodat het heel goed mogelijk zou zijn een kat midden in een natuurterrein aan te treffen, die niet geheel verwilderd hoeft te zijn. Tevens bleek dat de terreinverdeling van de katten een vast patroon vertoont. Iedere groep katten heeft een bepaald terrein tot zijn beschikking, dat zodanig is verdeeld onder de groepsleden dat de meest dominante kat het grootste deel tot zijn beschikking heeft. Bij het weg-

vallen van de dominante kat wordt het hele terrein, na enkele schermutselingen, 'heringedeeld'.

Een volgende stap in het onderzoek is het vangen van 'verwilderde katten' in een natuurgebied en deze telemetrisch te volgen. Ik heb een eerste poging gedaan in de duinen van Schoorl.

In 1980 heb ik onderzoek gedaan naar de terreinverdeling van katten in twee terreintypen. Een van deze terreintypen was de duinen bij Schoorl. In de duinen werd getracht katten te vangen die in de categorie 'verwilderde katten' zouden

vallen. Deze katten werden via telemetrie gevolgd. Ik zal in dit stukje vooral op dit deel van het onderzoek ingaan. Het andere terreintype betrof het platteland rond Warmenhuisen, waarbij twee groepen 'boerenkatten' eveneens met behulp van telemetrie werden gevolgd.

TELEMETRIE

Bij het onderzoek heb ik o.a. gebruik gemaakt van telemetrie. Hierbij krijgt de kat een zendertje om dat m.b.v. een bandje om de nek wordt bevestigd. Het zendertje zendt continu signalen uit (niet voor de kat hoorbaar), ieder met een eigen frequentie, zodat elke kat afzonderlijk gevolgd kan worden. De signalen kunnen hoorbaar gemaakt worden op een ontvanger. De richting van waaruit het geluid het sterkst wordt ontvangen is de richting waar de zender (=de kat) zich bevindt. Met een kruispeiling

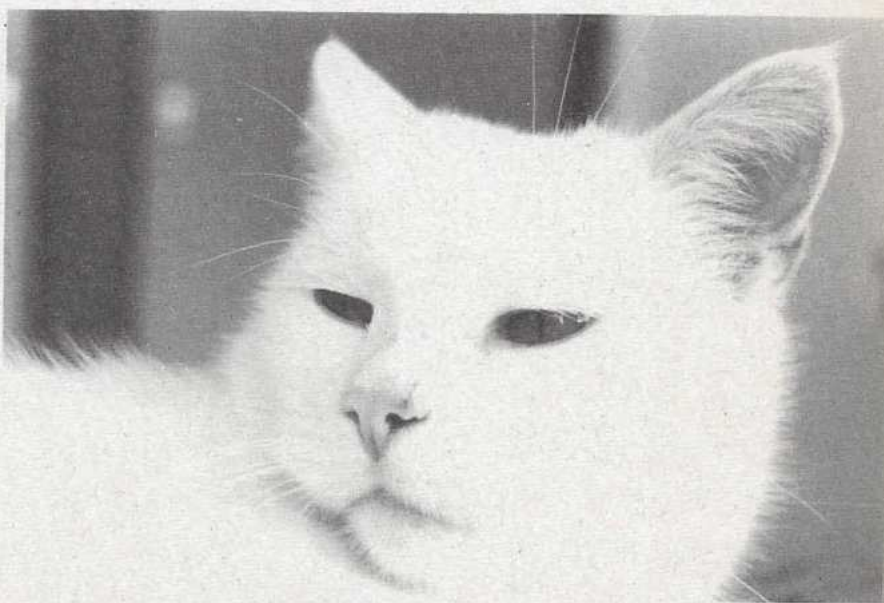

Foto: Albert Salman

(d.w.z. twee peilingen op verschillende plaatsen) wordt een 'fix' bepaald; dit is het punt op de kaart waar de twee richtingslijnen elkaar kruisen. Daar bevindt zich de kat.

Na voldoende observaties geven de fixen op de kaart het patroon weer van de aktiviteitsgebieden, de looppaden en rustplaatsen van de kat. Het aantal fixen dat je daarvoor nodig hebt is voor iedere kat verschillend. (afhankelijk van de aktiviteit van de kat, de grootte van zijn terrein, de manier waarop hij/zij het terrein doorloopt enz.).

Het grote voordeel van deze methode is dat je de katten kunt volgen zonder dat je hun gedragingen beïnvloedt. (Het ontvangstbereik is + 1 km.). Ook zijn ze 's nachts te volgen en dan juist zijn hun activiteiten

het grootst.

VANGRESULTATEN

In het terrein, waar de vangpogingen werden gedaan, het z.g. reservaatgedeelte van de boswachterij Schoorl, was sinds 5 jaar niet meer op katten (en andere dieren) gejaagd. Mijn vangresultaten waren desondanks magertjes: slechts 4 katten werden gevangen tijdens 170 vangpogingen (o.a. met ervaren kattenvangers). Twee van deze katten waren 'huiskatten', d.w.z. geheel door de mens verzorgd en beide waren aanhaalbaar. Een van de eigenaren was erg verbaasd, omdat ze ervan overtuigd was dat haar kat nooit verder dan de tuin kwam. Toch was hij 2 km in het duin gevangen! De andere twee katten vielen in de categorie 'boeren-

katten'. Zij waren bij de respectieve huizen aan komen lopen, kregen hun eten buiten gezet, maar waren verder vrij schuw; ze kwamen niet in huis en ondanks dat één van hen reeds ruim een jaar op hetzelfde adres kwam liet hij zich niet door de eigenares benaderen. Men kan dus stellen dat het duingebied (in ieder geval het deel waar de katten zijn gevangen) niet een zodanig voedselaanbod voor katten heeft dat zij in hun levensonderhoud kunnen voorzien.

De 'boerenkatten' komen louter en alleen voor voedsel naar de mensen. Echte 'verwilderde katten' bleken dit dus niet te zijn. Het aantal is te klein om conclusies te kunnen trekken, maar het resultaat stemt in ieder geval overeen met eerder onderzoek.

Zeer opmerkelijk was ook het feit dat de vier katten verspreid langs de rand van de meeuwenkolonie (zie kaart 1) gevangen waren, terwijl hun tehuizen in Schoorl vlak naast elkaar lagen.

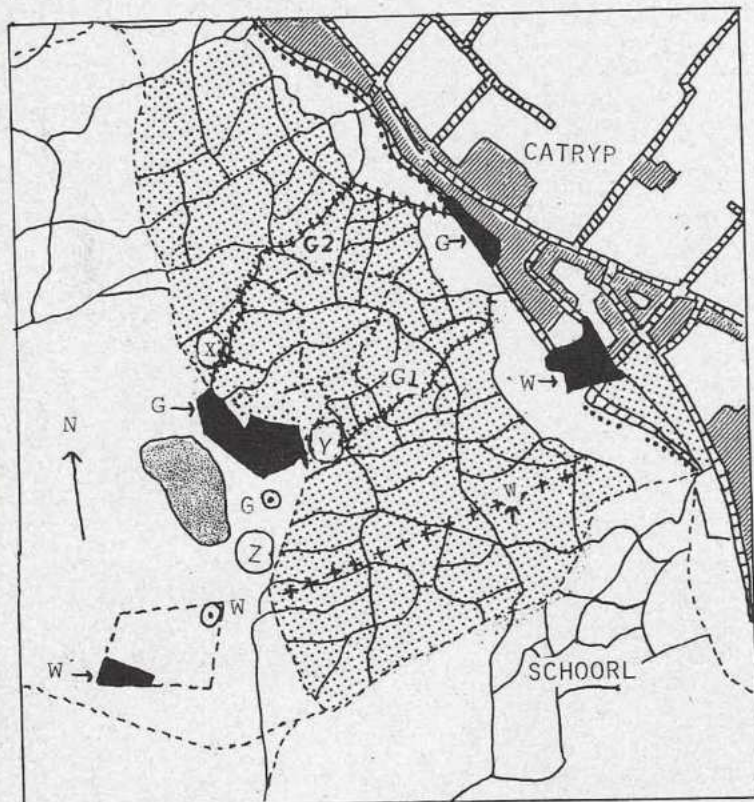
Verder valt nog op te merken dat het lage vangstpercentage overeenkomt met het kleine aantal katten dat langs de duinenrij in Schoorl een tehuis heeft. Slechts in één op de twee huizen werden één of twee katten gehouden. Dit is vrij laag. Ter vergelijking: in het onderzoeksgebied te Warmenhuizen bevonden zich per behuizing minimaal twee katten).

Voorzichtig zouden we kunnen stellen dat het aantal katten die in natuurgebieden voorkomen afhankelijk is van het aantal katten die door mensen rondom deze gebieden worden gehouden. Bij beheersmaatregelen m.b.t. 'verwilderde katten' is mijns inziens een goede voorlichting aan de omwonenden van groot belang.

TERREINVERDELING

Op kaart 1 zijn de aktiviteitsgebieden van Willem (boerenkat, kater) en Gijs (huiskat, kater) weergegeven. Door het vroegtijdig uitvallen van het zendertje van Gerrit (boerenkat, kater) en een niet meewerkende eigenares van Erik (huiskat, gecastreerde kater) kon jammer genoeg van twee van de gevangen katten het aktiviteitsgebied niet worden bepaald.

Daarbij komt nog het feit dat je voor een juiste plaatsbepaling via telemetrie twee vaste

Kaart 1. Overzicht van de ligging van de aktiviteitsgebieden van Willem (W) en Gijs (G).
Schaal 1:27.000

LEGENDA

aktiviteitsgebieden; Gijs(G) en Willem(W)	voetpaden
route van Willem (?)	fietspaden
routes van Gijs (?)	water
vangplaatsen	bebouwing
wegen	dennebos
verharde duinwegen	

meetpunten (d.w.z. op de kaart terug te vinden punten) moet hebben. In de meeuwenkolonie zelf liggen geen paden, zodat de katten in dit gebied alleen aan de rand te volgen waren. Vandaar dat de aangegeven gebieden in de duinen als minimaal beschouwd moeten worden. Bij Willem is met een stippellijn aangegeven hoe groot het gebied eventueel kan zijn, daarbij is betrokken de vangplaats (maar deze kan ook op de route naar zijn jachtgebied gelegen zijn) en de kattesporen die op de daargelegen zandvlaktes werden aangetroffen (maar die kunnen ook van andere katten zijn: b.v. van één van de niet gevolgde katten).

Beide katten hadden een terrein in Schoorl zelf en een terrein in de duinen. Tussen deze twee terreinen liepen vaste paden. Willem volgde één vaste route en Gijs had er twee. Vooral Willem had een vaste tijd en plaats waar hij de Nieuwe Weg in de duinen overstak (Z op kaartje 1). Gijs had, zoals gezegd, twee plaatsen waar hij de Nieuwe Weg overstak (X en Y op kaart 1) maar zijn tijd was niet zo vast (mogelijk in verband met het feit dat hij niet iedere avond op dezelfde tijd door de eigenaar naar buiten gezet werd). Deze vaste paden ontstaan doordat het binnenduin tussen de meeuwenkolonie in de duinen en de duinrand niet geschikt is als jacht- en/of rustterrein voor katten. Het gebied bestaat uit dennebos zonder ondergroei. De dekkingmogelijkheden en hoogst waarschijnlijk ook het prooiaanbod zijn daar nihil. De katten zullen dit gebied dan ook zo snel mogelijk willen doorlopen (Willem deed er 30-45 min. over; Gijs 40-60 min. : een afstand van hemelsbreed 1,2 km.).

Van enkele katten uit Schoorl (huis-, zowel als boerenkatten) zijn de aktiviteitsgebieden ook bepaald. Bijna alle katten (op één na, die nooit de tuin van zijn huis verliet) hadden hun gebied in Schoorl. Geen enkele kat trok het duin in.

Uit deze en voorgaande gegevens kan geconcludeerd worden dat een terrein dat geschikt is voor katten verdeeld wordt met in acht neming van de rangorde. Alleen de hoogstgeplaatste, de meest dominante katten bezitten een terrein in de duinen. Deze bieden niet voldoende voedsel

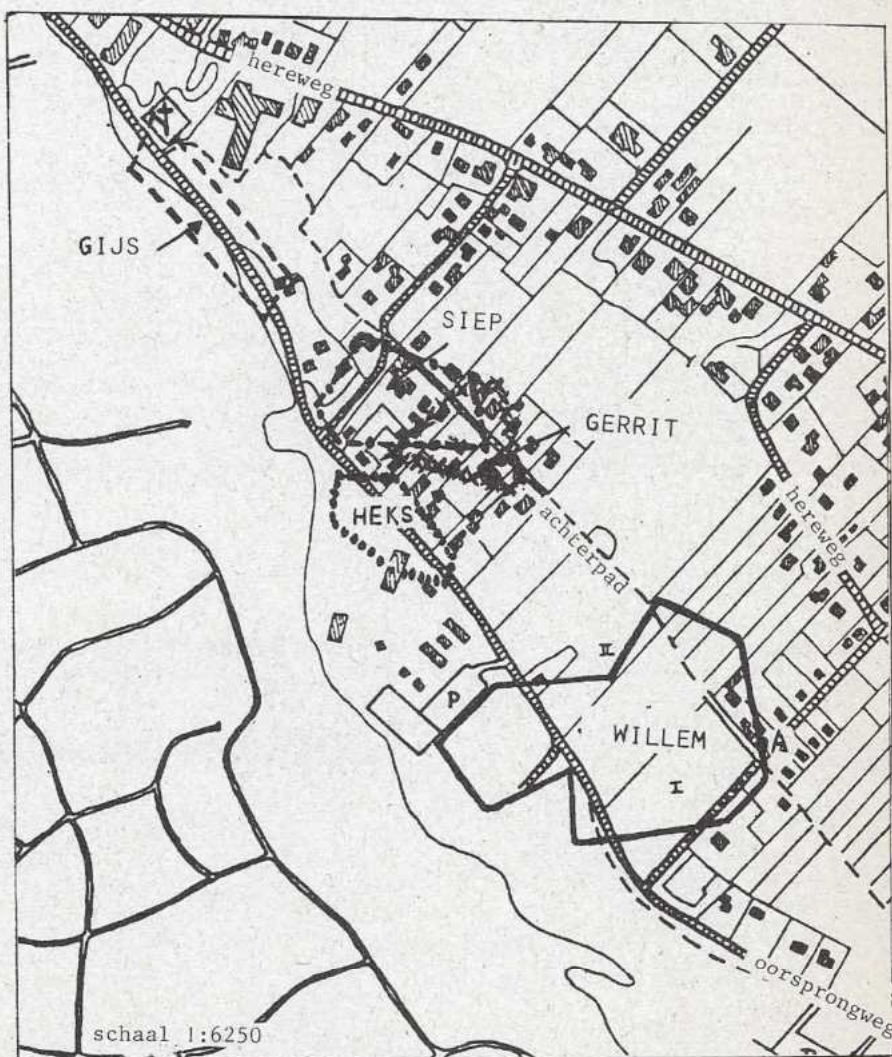
om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien.

VOEDSELONDERZOEK

In de duinterreinen van de katten werd gezocht naar keutels, o.a. om te achterhalen of de katten hun terrein markeren door het afzetten van hun keutels op opvallende plaatsen aan de grenzen van hun terrein, zoals o.a. door de vos wordt gedaan. Dit markeergedrag is waargenomen bij 'verwilderde katten' (echte!) in Engeland. Bij boerenkatten kwam dit gedrag niet voor. Er werden gekleurde, plastic snippertjes door het eten van de duinkatten gedaan. Bij de

boerenkatten in Warmenhuizen was dit ook gebeurd en was gebleken dat de snippers, gekleurd en wel in de ontlasting terug te vinden waren en dat keutelplaatsen niet als markeerpunten werden gebruikt.

Op opvallende plaatsen in de duinterreinen werden inderdaad keutels gevonden, maar dit waren allen vossekeutels, (keutels met plastic snippertjes werden niet gevonden). Hieruit kan worden geconcludeerd dat de vos en de kat naast elkaar eenzelfde gebied doorkruisen en mogelijk zelfs in eenzelfde gebied jagen. Het wegconcurreren door de katten van de in de duinen voor komende roofdieren gaat wat betreft

Kaart 2. Aktiviteitsgebied van de zenderkatten in Schoorl.

LEGENDA

- wegen
- zandpaden
- bebouwing
- kerkhof

- grens aktiviteitsgebied Willem
- grens aktiviteitsgebied Gerrit
- grens aktiviteitsgebied Siep
- grens aktiviteitsgebied Heks
- grens aktiviteitsgebied Gijs

de vossen, niet op. Gezien de keutel-analyse bestaat er nauwelijks voedselconcurrentie, aangezien de vos meer op konijnen en fazanten jaagt en de kat een voorkeur voor kleine knaagdieren vertoont(1). Mogelijk kan in het broedseizoen sprake zijn van voedselconcurrentie bij predatie op meeuwenpullen en -eieren door beide soorten. Maar het voedselaanbod is dan groot.

Wat de voedselvoorziening van de duinkatten betreft blijkt uit enquêtegegevens dat hen voldoende voedsel door de mens wordt verstrekt. Er is weinig verschil tussen de hoeveelheid voedsel gegeven aan Stien, een aan huis gebonden poes, en dat gegeven aan de twee duinkatten. Een hongerprikkel kan er nauwelijks de oorzaak van zijn dat de katten het duin intrekken. Wel kan het voedsel in het veld een voorkeur genieten boven het door de mens geboden voedsel. Slechts voor de meest dominante katten binnen een groep is het weggelegd dit voorkeur-voedsel te bemachtigen. Het iedere dag terugkeren van de katten naar Schoorl geeft echter aan dat de thuisplek toch onmisbaar is; of voor de aanvulling van hun menu en/of voor een schuil/rust-plaats voor de dag.

SAMENVATTING CONCLUSIES

1. Het duingebied levert niet voldoende voedsel voor katten om in hun onderhoud te kunnen voorzien.
2. Echte verwilderde katten komen in dit gebied vermoedelijk niet voor.
3. het aantal katten in het duingebied hangt samen met het aantal katten dat de mensen aan de duinrand in Schoorl bezitten.
4. Als een duinkat wegvalt zal zijn terrein weer bezet worden door een ander lid van de groep.
5. Een concurrentie tussen de vos en de kat is niet aanwezig. Zij leven naast elkaar in eenzelfde gebied.

Uit dit en voorafgaande onderzoeken is naar mijn mening naar voren gekomen dat afschieten van 'verwilderde katten' in natuurterreinen een nutteloze bezigheid is. Enerzijds om het feit dat de kans groot is dat een 'verwilderde kat' in het geheel geen 'verwilderde

kat' is. De eigenaar van een dergelijke kat zal na de verdwijning van zijn dier in de meeste gevallen een nieuwe kat nemen. De aanvoer van 'verwilderde katten' blijft daardoor bestaan. Anderzijds zal bij het afschieten van een kat (ik laat nu maar even in het midden uit welke categorie) een activiteitsgebied vrijkomen. Deze zal door de dan dominante kat uit de groep waartoe de afgeschoten kat behoorde, worden ingenomen.

Buiten de onrust die een steeds wisselende kattenpopulatie met zich meebrengt, wordt de kans dat een zwerver het gebied inneemt groter. Ongetwijfeld zullen er in de loop van het jaar verschillende zwervkatten in het duingebied te vinden zijn, maar zolang de geschikte jachtgebieden bezet zullen zijn door een vaste (van de mens afhankelijke) groep katten, zullen zij óf door moeten trekken óf hun heil bij de mens moeten zoeken. De regulatie van, van de mens afhankelijke, katten zal gemakkelijker gaan.

Het is raadzaam te overwegen het afschieten geheel achterwege te laten. Dat zal de rust in het gebied ten goede komen (ook belangrijk voor de wilde soorten!) Tevens zijn er ook positieve kanten aan de aanwe-

zigheid van katten in de duinen. Ik denk b.v. aan de taken die de katten zouden kunnen overnemen van de helaas weinig aanwezige, kleine roofdieren; zoals in dit gebied het opruimen van de talloze dode meeuwenpullen in het voorjaar en het aandeel in de regulatie van het konijnen- en muizenbestand. En wat de fazanten betreft, die worden hier toch uitgezet om gedood te worden, dus daar kan men moeilijk problemen mee hebben.

LITERATUUR

1. Hermans, H. en Niewold, F. 1977. Voedsel, herkomst en regulatie van de kattenpopulatie in het Noordhollands duinreservaat; een onderzoek aan gedode dieren; R.I.N.-rapport
2. Groen, H.F. 1978. De sociale structuur van een boerderijkattenpopulatie en de menselijke invloed daarop; R.I.N.-rapport
3. Bergfeld, A. 1981. De terreinverdeling van katten (*Felis catus*) in twee terreintypen. Doctoraalverslag, R.I.N.

Adres van de schrijfster:
Groeneyelddijk 2
1744 GD St. Maarten

duinwinkel

Affiche 'DUINEN EN DE SCHADE DOOR WATERWINNING', 40 x 60 cm met 13 kleurenfoto's en begeleidende tekst. Ook zeer geschikt als knipplaat voor het onderwijs. Prijs: f 5,- (per 3 stuks f 13,-) incl. verzending.

Duin-themanummer 'FAUNABEHEER', met artikelen over konijnen, hagedissen, meeuwen, eksters, vossen en over de jacht in de duinen. Prijs f 7,50 (donateurs f 5,-) incl. verzending.

Nota 'FIETSEN IN DE DUINEN'. Bespreking van de gevolgen van een aantal voorgestelde fietspaden, met alternatieve voorstellen. Prijs f 5,- (donateurs f 3,50) incl. verzending.

Nota 'KOMMENTAAR STRUKTUURSTUDIE ZANDVOORT'. 28 pag. Prijs f 6,- (donateurs f 5,-).

Al deze uitgaven kunnen besteld worden door storting van het betreffende bedrag op giro 3505200 t.n.v. Stichting Duinbehoud te Leiden.

Oude nummers van DUIN zijn nog steeds zeer aktueel en daarom een onmisbare bron van informatie over de duinen en haar bedreigingen. U kunt ze NU nog krijgen!

Bestelling van oude jaargangen vanaf 1980 is mogelijk voor f 12,-. Losse nummers zijn f 4,- per stuk, incl. verzending.
Giro 4016298 t.n.v. Duin.